

ISSN 2091-5616

AGRO ILM

No1 (981), 2024

Bahor darakchi

AGRO ILM

AGRAR-IQTISODIY,
ILMIY-AMALIY
JURNAL

«O‘ZBEKISTON QISHLOQ
VA SUV XO‘JALIGI»
jurnali ilmiy-ilovasi

Bosh muharrir:

**Tohir
DOLIYEV**

MUASSIS:

**O‘zbekiston Respublikasi
Qishloq va Suv xo‘jaligi
vazirliklari**

Jurnal O‘zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2019-yil 10-yanvarda 0291-raqam bilan qayta ro‘yxatga olingan. O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2013-yil 30-dekabrda №201/3-sonli qarori bilan qishloq xo‘jaligi, texnika, veterinariya hamda 2015-yil 22-dekabrda 219/5-sonli qarori bilan iqtisodiyot fanlari bo‘yicha ilmiy jurnallar ro‘yxatiga kiritilgan.

TAHRIR HAY‘ATI

Shuxrat OTAJONOV

(Hay‘at raisi)

Maxfurat AMANOVA

Sayfulla AXMEDOV

Shuxrat BOBOMURODOV

Qalandar BOBOBEKOV

Asadullo DAMINOV

Dilorom YORMATOVA

Shuxrat JABBOROV

Abdug‘affor JURAYEV

Abdirasuli IBRAGIMOV

Odiljon IBRAGIMOV

Uzakbay ISMAYLOV

Baxodir ISROILOV

Sanoatxon ZOKIROVA

Abdulla MADALIYEV

Bunyod MAMARAXIMOV

Abbosxon MA‘RUPOV

Shodmon NAMOZOV

Rustam NIZOMOV

Ruziboy NORMAXMATOV

Toshtemir OSTONAQULOQ

A‘zam RAVSHANOV

Faxriddin RASULOV

Shuxrat RIZAYEV

Sobir SANAYEV

Mas‘ud SATTOROV

Yelmurat TORENIYAZOV

Dilbar TUNGUSHOVA

Abdusalim TO‘XTAQO‘ZIYEV

To‘liqin FARMONOV

Baxodir XOLIQOV

Do‘stmuhammad XOLMIRZAYEV

Norqul XUSHMATOV

Rashid HAKIMOV

Feruza HASANOVA

Akrom HOSHIMOV

Erkin SHAPTAKOV

Dilfuza EGAMBERDIYEVA

Abdug‘ani ELMURODOV

Shamsi ESANBAYEV

Islom QO‘ZIYEV

**2024-yil,
1-son [98]**

**Bir yilda 6 marta
chop etiladi.**

**Obuna indeksi –
859**

**Jurnal 2007-yil
avgustdan
chiqa boshlagan.**

Manzilibiz: 100004, Toshkent shahri, Shayxontohur tumani, A.Navoiy ko‘chasi, 44-uy.

Tel.: +998 71 242-13-54,
+998 71 249-13-54.

Veb sayt: qxjurnal.uz

E-mail: qxjurnal@mail.ru

Telegram: qxjurnal_uz

Facebook: qxjurnal

© «AGRO ILM» jurnali.

Bosmaxonaga topshirildi:

2024-yil 12-fevral.

Qog‘oz bichimi 60x84 1/8.

Ofset usulida ofset qog‘oziga chop etildi. Hajmi 14 bosma taboq.

Buyurtma № 1. Nusxasi 600 dona.

**«NUR ZIYO NASHR» MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.**

Korxonada manzili:

Toshkent shahri, Matbuotchilar ko‘chasi, 32-uy.

Navbatchi muharrirlar – A.TAIROV, B.ESANOV

Dizayner sahifalovchi – U.MAMAJONOV

*Ko‘chirib bosilgan maqolalarga «AGRO ILM» jurnalidan olinganligi ko‘rsatilishi shart.
Ko‘chirmakashlik (plagiat) materiallar uchun muallif javobgar hisoblanadi.*

PAXTACHILIK

A.BUTAYAROV. G'ozani tomchilatib sug'orishda iqlim o'zgarishining ta'siri 3

Б.ЎРОЗОВ, Р.ЭГАМБЕРДИЕВ, Ф.ТОРЕЕВ, Г.ШОДМОНОВА. Янги яратилган ғўза тизмаларининг вилт касаллиги (*Verticillium dahliae* Kleb) билан зарарланиши 5

G'ALLACHILIK

О.АМАНОВ, Ғ.УЗАҚОВ. Эрта баҳорги ғалла парвариши 6

З.БОЛҚИЕВ. Қаттиқ буғдой навлари биринчи ва иккинчи йил оилаларида фенологик кузатув натижалари 8

SH.DILMURODOV, M.JUMANOVA. Suv bilan kam ta'minlangan, qurg'oqchilik mintaqalari uchun bahorgi bug'doy urug'chiligini tashkil etish 10

Т.НАДЖИМОВ. Кузги юмшоқ буғдойнинг F₁ -F₂ -F₃ авлодларида ўсимлик бўйининг ирсийланиш ва вариацияланиш даражалари 11

Б.БЕКБАНОВ, О.НАҒЫМЕТОВ. Морозостойкость сортов и образцов озимой пшеницы в экстремальных условиях Каракалпакстана 13

D.BEGIMQULOVA. Kuzgi yumshoq bug'doyning "Shukrona" navini yetishtirishda temir kuporosi suspenziyasini qo'llashning don sifat ko'rsatkichlariga ta'siri ... 15

Д.ЕДЕНБАЕВ, К.АЗИЗОВ. Улучшение качества зерна кукурузы 16

И.МИРЗАЕВА. Соянинг коллекция кўчатзоридаги нав намуналар орасидан хўжалик кўрсаткичлари юқори бўлган маҳсулдор намуналар танлаш 18

E.ISAQOVA, E.XAMDAMOVA. No'xat navlarining dala unuvchanligi, tup qalinligi va hosilni yig'ishtirish-gacha saqlanuvchanligi 20

Ю.ХОДЖАМКУЛОВА. Влияние различной глубины воды на урожай семян и сортов риса 23

Н.РАВШАНОВА. Агроклиматические условия и развитие фасоли обыкновенной 24

MEVA-SABZAVOTCHILIK

F.XASHIMOV, SH.YOQUBOV, J.KAMOLOV. Mikroo'g'itlarning qora kishmish uzum navining hosildorlik ko'rsatkichlariga ta'siri 26

Р.НОРМАХМАТОВ. Аминокислотный состав белков мякоти плодов абрикоса 27

O'SIMLIKSHUNOSLIK

З.БАБАЕВА, С.НЕГМАТОВА, Ў.ХАКИМОВ. Кроталария ўсимлиги ривожланишидаги бўғим оралиғи ва барг кўрсаткичларини аниқлаш 29

Ф.АБДУҒАНИЕВА. Топинамбур шарбатининг истеъмолбоплик хусусиятларини мақбуллаштириш ... 31

O'SIMLIKLAR HIMOYASI

Е.ТОРЕНИЯЗОВ, А.РЕЙМОВ. Шоли биотопи хусусиятларига боғлиқ зараркундалар келтирадиган зарари 34

К.ТО'ҲСИЙЕВ. *Hermetia illucens* lichinkalarini donli ekinlar kepaklarida oziqlantirish samaradorligi 36

CHORVACHILIK

Ж.ТУРСАГАТОВ. Қоракўл қўйлар постнатал онтогенезида елка суяги илик бўшлиғининг ўзгариш динамикаси 40

Е.ЛАРЬКИНА, У.АҚИЛОВ, О.ОРИПОВ, Ж.ТЎЙЧИЕВ, М.СОЛИЕВА. Тут ипак қуртининг жинси бўйича тухумлик босқичида нишонланган зотларнинг тухумлари устида селекция ишларини ўтказиш самарадорлиги 42

J.NOMONOV. Baliqchilik xo'jaliklarida yetishtirilayotgan zog'ora balig'ining *Argulus foliaceus* L. bilan zararlanishi va morfologiyasi 44

IRRIGATSIYA-MELIORATSIYA

М.ИКРАМОВА, С.УЛУГМУРАДОВ, И.АХМЕДХОДЖАЕВА. Методика учета подпочвенной влаги при капельном орошении 46

Б.НОРҚУЛОВ, Г.ЖУМАБАЕВА, А.КУРБАНОВ, А.КУРБОНОВ, Б.РУЗИЕВА. Рекомендации по оценке и прогнозу береговых деформаций в среднем течение реки Амударья 48

Т.КУДРАТОВ, М.ЯКУБОВ, З.МИРХАСИЛОВА. Оценка качества и объемов коллекторно-дренажных вод для повторного использования в маловодные годы 53

М.РАЖАПБАЕВ. Гидротехника иншоотларининг чўкишини ва силжишини мониторинг қилиш 55

М.РАЖАПБАЕВ. Гидротехника иншоотининг чўкишини башорат қилишни ҳисоблаш формуласининг кўрсаткичларини тадқиқ қилиш 57

Z.HAKIMOVA. Oqova suvlar bilan sug'orilganda makkajo'xori (silos) ekinining hosildorligiga ta'siri	60
O.AMANOV, A.ШОЙМУРАДОВ. Tuproq namligi ўzgarishining suғoriшлар сони ва меъёрига таъсири	63
SH.MANSUROV, N.ABDURAXMONOV, B.MAMARAXIMOV. Sharqiy Farg'ona sug'oriladigan tuproqlarining agrofizikaviy xossalari va meliorativ holati	65
M.MASHRABOV, M.ISMOILOVA. Oltinugurt saqlovchi o'g'itlar samaradorligi	67
M.SULTANOV, N.JUMANIYAZOVA, T.MATQURBONOV. Iqlim o'zgarishining tuproq degradatsiyasiga ehtimoliy ta'sirini baholash	68

MEXANIZATSIYA

I.ER GASHEV, T.XAYITOV, A.BEKNAZAROV. G'o'za qator oralariga donli ekinlar urug'ini ekadigan qurilma	70
A.TUXTAQ'UZIEV, B.RAJABOV. Kenг қамровли чизел-култиватор мосламаси текислагичининг параметрларини асослаш бўйича ўтказилган кўп омилли тажрибаларнинг натижалари	71
A.TUXTAQ'UZIEV, X.OLIMOV. Fўza қатор ораларида кўндаланг полларни бузадиган мослама секцияси ишчи органларининг тури ва таркибини асослаш	74
I.MARUPOV, Z.UMURZAKOV. Интенсив боғларда фойдаланиладиган махсус компоновкали қурилманинг бажарадиган технологик жараёнларини таҳлили	76
I.IKROMOV. Комбинациялашган машина чуқур юмшаткич исканаси энини аниқлаш ва унинг таҳлили ..	78
B.TULAGANOV. Механизация кормовой базы животноводства	80
A.DADAXODJAEV. Определение рациональной схе-мы подачи туков из тарелки аппарата типа КМХ-65 ..	81
I.TADJIBEKOVA, M.MIRZAEV. Автоматизация теплиц: перспективы и ожидания ...	84
F.UZOQOV, M.TUXLIEV. Паст потенциалли қуёш қуритгичда махсулотлар қуриш давомийлигининг тажрибавий тадқиқотлари	85
SH.ABDUROXMONOV, N.UMIROV, A.YO'LDOSHEV. Uchuvchisiz uchish apparatlaridan qishloq xo'jalida foydalanish	87

S.RUSTAMOV, B.BALTABOYEV, Z.RADJAPOV, A.PARDAYEV. Shamol energiyasidan foydalanishning afzalliklari va kamchiliklari	88
H.RAJABOV, G.MURTAZAEVA. Ишлаб чиқаришда ноқулай меҳнат шароитларини келтириб чиқарувчи омиллар ва уларнинг таъсиридан ҳимояланиш	90

IQTISODIYOT

M.ALIMOVA. Хорижий давлатлар қишлоқ ижтимоий инфратузилмасини қандай ривожлантиради? Ўзбекистон учун сабоқлар	92
D.YUSUPOV, M.RAXMATULLAYEVA. Arduino – qishloq xo'jaligi bo'yicha eksperimentlar uchun samarali yordamchi dastur.....	93
D.TALIPOVA. Қишлоқ хўжалигида донли экинлар етиштириш ва уни прогнозлаштириш	95
G.TASHXODJAEVA. Соя етиштиришнинг ташкилий-иқтисодий механизмларини такомиллаштириш йўллари	96
H.AKRAMOVA. Чорвачилик тармоғини ривожлантиришда давлат томонидан қўллаб-қувватлаш самарадорлиги	98
B.ASKAROV. Baliqchilik sohasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishdagi omillar	100
M.RAXIMOVA. Tadbirkorlik sub'yektlarining eksport salohiyatini oshirishda xalqaro sifat standartlarini joriy etish	102
F.YUSUPOVA. Лизинг муносабатларини ривожлантиришда сублизингнинг аҳамияти	104
F.SATTAROV. Худуд рақобатбардошлигини баҳолаш усуллари	106
R.MUXAMMADIYEV. Рақамли иқтисодиёт шароитида тиббий хизматнинг шаклланиши ва молиявий таъминоти.....	109
A.BAXADIROV, O.SAKIJANOV. Особенности нормативного регулирования финансовой отчетности в соответствии с МСФО ...	111
O.XAMROKULOVA. Проблемы привлечения инвестиций в реальный сектор экономики Узбекистана	113
YU.XASANOVA. Преимущества и риски цифровизации экономики	115
D.ZAYNALOV, SH.ABDUMAJIDOV. Методологические основы формирования и системы налогообложения	117

ADABIYOTLAR

1. Xoshimov F.A., Taslimov A.D. Energiya tejamkorligi asoslari. O'quv qo'llanmasi. – T.: "Voriz", 2014 – 192 bet.
2. Yunusov T.Yu. "Energiya ishlab chiqarishning bugungi kuni va kelajagi". Toshkent, "Fan va texnologiya", 2012 y.
3. Блинов Ю.И., Васильев А.С., Никаноров А.Н. и др. Современные энергосберегающие электротехнологии. Учебное пособие – СПбГЭТУ. Издательство «ЛЕТИ», 2001. – 564 с.
4. Рощина С.И. Энергетический менеджмент. Москва./ВлГУ. 2014 г.
5. Ламакин Г.Н. Основы менеджмента в электроэнергетике. Тверь. 2006.
6. Wayne C. Turner. Energy management. USA 2021. 752 p.

УЎТ: 623.013.166.021

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДА НОҚУЛАЙ МЕХНАТ ШАРОИТЛАРИНИ КЕЛТИРИБ ЧИҚАРУВЧИ ОМИЛЛАР ВА УЛАРНИНГ ТАЪСИРИДАН ҲИМОЯЛАНИШ

Аннотация. Бугунги кунда ишлаб чиқаришдаги барча ноҳуш ҳолатлар бартараф этилиши мумкин бўлган сабаблар оқибатида пайдо бўлади. Бу каби сабабларни бартараф этиши учун иш берувчилар томонидан мавжуд қонунларни бузилишига ва меҳнат жамоаси манфаатларини суиистеъмол қилишига йўл қўймаслик керак. Шунинг билан биргаликда ишчилар томонидан меҳнатни муҳофаза қилиш қондаларига, технологиялардан фойдаланишда хавфсизлик талабларига риоя қилиш кераклигини доимо эсда тутишлари талаб этилади.

Калит сўзлар: бахтсиз ҳодиса, жароҳатланиш, касб касалликлари, физик, кимёвий, биологик, психофизиологик, ишлаб чиқариш, машина, механизм, пахта, чанг, титраш, санитария, гигиена.

Аннотация. Сегодня все неприятные ситуации на производстве происходят по причинам, которые можно устранить. В целях устранения таких причин работодатели не должны допускать нарушений действующего законодательства и злоупотребления интересами трудового коллектива. Поэтому работники всегда должны помнить о соблюдении правил охраны труда и требований безопасности при использовании технологий.

Ключевые слова: несчастный случай, травма, профессиональные заболевания, физические, химические, биологические, психофизиологические, производство, машина, механизм, хлопок, пыль, вибрация, санитария, гигиена.

Abstract. Today, all unpleasant situations in production occur due to causes that can be eliminated. In order to eradicate such reasons, employers should not allow violations of existing laws and abuse of the interests of the labor team. Therefore, workers must always remember to comply with labor protection rules and safety requirements when using technologies.

Key words: accident, injury, occupational diseases, physical, chemical, biological, psychophysiological, production, machine, mechanism, cotton, dust, vibration, sanitary, hygiene.

Кириш. Ишлаб чиқариш жараёнларида ноқулай шароитларнинг юзага келиши, бахтсиз ҳодисаларнинг содир бўлиши, ишловчиларнинг касб касалликларига учрашига сабаб иш ўринларининг тўғри ташкил этилмаганлигидадир. Ишлаб чиқариш муҳитида юзага келувчи физик, кимёвий, биологик ва психофизиологик омиллар ишловчиларнинг жисмоний, ақлий, руҳий томонлама таъсир этиб ишловчиларнинг толиқиш, қувватсизланиш, асабийлашиш, жароҳатланиш, турли хил касалланиш каби ҳолатларга сабаб бўлади.

Ишлаб чиқаришнинг физикавий ноқулай омиллари қуйидагича намоён бўлади:

- ҳаракатланаётган машиналар ва механизмлар;
- ишлаб чиқариш ускунасининг кўзгалувчан қисmlари;
- иш зонаси ҳавосининг юқори чангланганлиги ва газланганлиги;
- ускуналар, материаллар сиртларининг юқори ёки паст ҳарорати;
- иш зонаси ҳавосининг юқори ёки паст ҳарорати;
- иш жойида шовқиннинг юқори даражаси;
- титрашнинг юқори даражаси;
- иш зонасидаги юқори ёки паст барометрик босим ва унинг тез ўзгариши;
- ҳавонинг юқори ёки пастки намлиги;

- ҳавонинг юқори ёки пастки ҳаракати;
- иш зонасида ионлаштирувчи нурланишларнинг юқори даражаси;
- электр магнети нурланишининг юқори даражаси;
- электр майдонининг юқори кучланганлиги;
- магнит майдонининг юқори кучланганлиги;
- табiiй ёритилишнинг етарли эмаслиги;
- иш зонасининг етарли ёритилмаганлиги;
- деталлар, асбоблар, ускуналар сиртларидаги ўткир қирралар, ғадир-будирликлар;
- иш жойининг ер сиртига нисбатан анча юқорида жойлашганлиги ва вазнсизликлар.

Ишлаб чиқариш муҳитининг кимёвий ноқулай омиллари турли агрегат ҳолатидаги ўткир моддалар: ацетон, бензол ва бошқа эрувчилар, метан, карбонат ангидрид, ацетилен, бўёқлар, эмаллар, дори воситалари ва бошқа кимёвий моддалар ҳисобланади.

Ишлаб чиқаришдаги кимёвий ноқулай муҳитдаги зарарли омиллар инсонга таъсир этиш ҳолати қуйидагиларда намоён бўлади.

Инсон организмига таъсир этиш йўли бўйича - нафас олиш органлари орқали;

Ошқозон-ичак йўли, тери ва кўзнинг шиллиқ қавати орқали.

Ишлаб чиқариш муҳитининг биологик ноқулай омиллари патоген микроорганизмлар бактериялар, вируслар, оддий кўзқоринларда намоён бўлади.

Психофизиологиклар ақлий юкланганликнинг ўта юқорилиги, меҳнатни монотонлиги каби омиллар таъсир этганида ишловчилар иш қобилиятининг пасайишини, чарчоқликни, руҳий зўриқишни, толиқишларни ҳис қиладилар.

Бу каби омиллар инсоннинг меҳнат фаолияти ишлаб чиқариш шароитларининг маълум муҳитида юзага келади ва у санитар-гигиеник талабларга риоя қилинмаганда одамнинг ишлаш қобилияти ва соғлиғига номақбул таъсир кўрсатиши мумкин. Инсоннинг ҳаёти ва соғлиғига номақбул таъсир этадиган ҳодисаларга хавф дейилади.

Асосий қисм. Ишловчиларга номақбул шароитларнинг таъсири жароҳатланиш ёки бошқа бехосдан соғлиқнинг тез ёмонлашуви, хатто, ўлимига олиб келувчи ишлаб чиқаришнинг хавфли омили ҳисобланади. Номақбул таъсири касалланишга ёки иш қобилияти пасайишига ва кейинги авлодлари соғлиғига салбий таъсир ўтказиши мумкин бўлган муҳит ва меҳнат жараёнлари ишлаб чиқаришнинг зарарли омили юзага келади.

Хавфли ёки зарарли омилнинг таъсири оқибатида содир бўлган ҳодисага бахтсиз ҳодиса унинг оқибатида одам организми терисининг шикастланиши ва ундаги функцияларнинг бузилишига жароҳат дейилади.

Зарарли меҳнат шароитлари таъсирида касб касалликларининг сурункали чанг бронхити, титраш касаллиги, ўткир моддалар билан заҳарланишларни келиб чиқади.

Сонли тавсифига ва таъсирининг давомийлигига кўра ишлаб чиқаришнинг меҳнат шароитлари зарарли ва хавфли омиллари даражаси бўйича тўртта синфга бўлинади: 1-синф – оптимал меҳнат шароитлари; 2-синф – рухсатли меҳнат шароитлари, функционал четланиш келтириб чиқаради, аммо регламентланган дам олишдан кейин организм нормал ҳолатга қайтади; 3-синф – меҳнат шароитлари, гигиеник нормаларидан ортиқ кейинги авлодларга ноқулай таъсир этувчи ишлаб чиқаришнинг зарарли омиллари мавжудлиги билан тавсифланади.

4-синф – хавфли (экстремал) меҳнат шароитлари, ишлаб чиқариш омилларининг шундай даражаси билан тавсифланадиган, уларнинг таъсири иш сменаси мобайнида ҳаёт учун хавф солади, ўткир касб жароҳати оғир шакли юқори таваккалининг вужудга келиш жараёнлари кузатилади.

Ишлаб чиқариш жараёнларида бахтсиз ҳодисалар натижасида тан жароҳатини олишлари қуйидаги хавфли омиллар сабабли юзага келади: корхоналарда технологик ускуналарни ҳаракатга келтирувчи электр токи ва электр қурилмалардан хавфсиз фойдаланиш қоидаларига риоя қилинмаганлигида;

технологик машиналарни ҳаракатланувчи ишчи қисмлари шеткалар, қозиқлар, тишли барабанлар, шнеклар, валлар,

аррали валлар ва уларни ҳаракатлантирувчи қисмлари хавфсизлиги таъминланмаганлигидан;

корхоналарида меҳнатни муҳофаза қилиш қоидалари талаблари бузилганлигида;

45 градусдан юқори ҳароратда қиздирилган сиртлар ва агрессив таъсир этувчи кимёвий моддалар билан ишлашда хавфсизлик қоидаларига риоя қилинмаганлигида;

Ўриндиқнинг суянчиқлар билан жиҳозланмаганида ва нарвонлардан фойдаланишда содир бўлиши мумкин.

Инсон саломатлиги ва ҳаёт учун доимий ёки вақти-вақти билан хавф содир бўладиган ҳудуд хавфли зона деб аталади. Мисол учун, пахта тозалаш заводларида хавфли зона пахта ғарамидан 3 - 4 м масофагача доимий хавфли зона мавжуд - пахта ғарами қулаб кетиши мумкин;

лентали транспортер остида, ғарам бузгич стреласининг иш зонаси остида, машиналар юритмалари яқинида ҳам хавфли зона бўлади;

дориланган уруғли чигитни қопларга солиш жойида зарарли чанг чиққанлиги сабабли, хавфли зона ҳосил бўлиб, ишловчиларнинг жароҳат олиши касалланишларига сабаб бўлади.

Хулоса. Ҳимояловчи ва сақловчи воситалар ишловчини хавфли зонага тушиб қолишини ҳамда хавфли ва зарарли омилларнинг олди олинишига ва аварияли ҳолатларнинг юзага келтирувчи сабабларни бартараф этишга мўлжалланган бўлиб, ҳар қандай ускунага хавфсиз хизмат кўрсатиш имконини беради;

ҳимояловчи ва сақловчи воситаларга машинанинг ҳаракатланувчан ёки тегиб кетиш хавфи бўлган қисмларини ёпувчи, юқори ва паст ҳароратда ҳам зарарли чанглар ва нурланишлар таъсиридан ишловчиларни жароҳатланиш ва зарарланишларидан ҳимояловчи чегараловчи ёпгичлар, тўсгичлардан фойдаланиш шарт;

механизмларни хавфсиз ишга туширувчи ва тўхтатувчи мосламалар, яъни машина ишчи қисмларининг зудлик билан тўхтатилишини таъминлаш учун электродвигателни электр занжирига тескари улаб айлантириш ҳамда динамик тормозлаш усуллари қўлланилади;

ускуналарнинг юқорида жойлашган қисми ва деталларига хавфсиз хизмат кўрсатилишини таъминлайдиган қурилмалар буларга иш майдонлари ва нарвонлар;

хавфларни бартараф этувчи қурилма ва асбоблар билан кучли ҳимояланиш ишлаб чиқаришда юзага келадиган бахтсиз ҳодисалар, касбий касалликлар, иш қобилиятининг йўқолиши, иш унумдорлигининг пасайиши бу – корхонанинг иқтисодий самарадорлигига ҳам ўз таъсирини кўрсатмасдан қолмайди.

Нурмамат РАЖАБОВ,
қ.х.ф.ф.д (PhD), доцент,
Гулноза МУРТАЗАЕВА,
т.ф.ф.д (PhD),

“ТИҚХММИ” Миллий тадқиқот университети.

АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 26 майдаги “Фуқаро муҳофазаси тўғрисида”ги Қонуни.
2. Муртазаева Гулноза. Нишабли даладарда жойлашган интенсив боғларда сув эрозиясини келтириб чиқарадиган омиллар. AGRO ILM. 6-сон [85], 2022. ISSN 2091-5616. 2022 йил, 72-74-бетлар.
3. Скворцов Е.А. Сельскохозяйственные роботы в системе воспроизводственных процессов// Аграрный вестник Урала. 2015. № 3. С. 89–93.
4. Ҳайдаров Т., Хожиев А., Ражабов Н. Қишлоқ ва сув ҳўжалигида жароҳатланиш ҳамда касбий касалланиш сабаблари ва уни камайтириш йўллари// Агроиқтисодиёт. 2020 йил, Махсус сон, 19-22-б.

«O‘ZBEKISTON QISHLOQ VA SUV XO‘JALIGI» va «AGRO ILM» jurnallarida chop etiladigan ilmiy maqolalarga qo‘yiladigan T A L A B L A R

1. ETIKA ME‘YORLARI VA MUALLIFLIK HUQUQI

Tahririyatga taqdim etilgan materiallar ilgari boshqa nashrlarda chop etilgan yoki boshqa nashrlarda ko‘rib chiqilayotgan bo‘lmashligi kerak. Shuning uchun muallif tahririyatga ushbu shaklda nashr etish uchun taqdim etgan materialini barcha hammualliflar va ish bajarilgan tashkilot nomidan kafolatlanishi lozim. Nashrga qabul qilingan maqolani jurnal tahririyatining yozma rozilgisiz ulami boshqa tillarga tarjima qilib takroran chop etmaslik kafolatlanishi lozim. Shuningdek, muallif jurnalning etika me‘yorlari bilan tanishganligi, roziligi va keltirilgan barcha mas‘uliyatlarni zimmasiga olganligini tasdiqlanishi dardkor.

2. «O‘ZBEKISTON QISHLOQ VA SUV XO‘JALIGI» va «AGRO ILM» JURNALLARIDA YORITILUVCHI MAVZULAR

Qishloq xo‘jaligi, veterinariya, texnika va iqtisodiyot fanlari hamda agrar sohada amalga oshirilayotgan islohotlar.

«O‘zbekiston qishloq va suv xo‘jaligi» agrar iqtisodiy, ilmiy-ommabop va «Agro ilm» agrar iqtisodiy, ilmiy-amaliy jurnallari tahririyati tahririyatga taqdim etilayotgan qo‘lyozma bo‘yicha muallif ilmiy-tadqiqot ishi olib borayotgan tashkilot rahbariyatining yo‘llanma xati, maqolani chop etish mumkinligi haqidagi ekspert xulosasi hamda taqriz bo‘lishi lozim.

3. MAQOLANING YOZILISH TILI, TUZILISHI VA TARKIBI

Maqolalar o‘zbek, rus va ingliz tillarida qabul qilinadi. Maqola keng omma uchun tushunarli tilda, grammatika qoidalariga amal qilgan holda yozilgan bo‘lishi kerak. Maqola o‘zida muayyan ilmiy tadqiqotning tugal yechimlarini yoki uning bosqichlarini ifodalashi zarur. Sarlavha maqolaning mazmuni to‘g‘risida axborot bera olishi, imkon qadar qisqa bo‘lishi va umumiy so‘zlardan iborat bo‘lib qolmasligi kerak. Odatda ilmiy maqolada quyidagilar bo‘lishi kerak: universal o‘nlik tasnifi (UO‘T), maqolaning sarlavhasi, annotatsiyasi (uch tilda), kalit so‘zlar (uch tilda), kirish, ko‘rib chiqilayotgan muammoning hozirgi holatining tahlili va manbalarga havolalar, masalaning qo‘yilishi, yechish usuli (uslublari), natijalar tahlili va misollar, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati, muallif(lar) to‘g‘risida ma‘lumot. Maqolada odatda qabul qilingan atamalardan foydalanish, yangi atama kiritganda, albatta, uni aniq asoslab berish kerak. Fizik kattaliklarning o‘lchov birliklari Xalqaro o‘lchamlar tizimi (SI)ga mos bo‘lishi kerak. Jurnalga ilgari e‘lon qilinmagan maqolalar qabul qilinadi. Maqolada muallif o‘zining ishlariga havolalar soni haddan ziyod oshirib yubormasligi, ko‘pi bilan 20-30 foizgacha bo‘lishi tavsiya etiladi. Tahririyat ko‘chirmachilik (plagiat), o‘zgalarning ishlarini o‘zlashtirib olishga salbiy qaraydi. Shuning uchun mualliflardan ishga jiddiy munosabatda bo‘lishi va havola qilish qoidalariga bo‘ysunishi: kvadrat qavs ichida bibliografik havolani qo‘yishni yoddan chiqarmasligi so‘raladi.

4. MAQOLAGA QO‘YILADIGAN TEXNIK TALABLAR

Maqolaning sarlavhasi, muallif (lar) va u(lar)ning lavozimi, ilmiy darajasi va ish joyi, annotatsiya, kalit so‘zlar (uch tilda) bir ustunda yoziladi. Maqolaning qolgan matnlari ikki ustunda yoziladi. Maqola MS Word matn muharririda yozilishi va quyidagi ko‘rsatkichlarga muvofiq qat‘iy rasmiylashtirilishi kerak: - **A4** formatda, matn sahifasining chekkalarida **2 sm** dan joy qoldiriladi, **Times New Roman** shriftida, maqola uchun shrift hajmi - **14 pt**, jadvallar bundan mustasno, jadvallar uchun shrift hajmi - **12 pt**, qator oralig‘i - **1,5 interval**, matn sahifa kengligi bo‘yicha tekislanadi, xat boshi - **1 sm** («Tab») yoki «Probel» tugmalaridan foydalanmasdan).

Quyidagilarga ruxsat etilmaydi: sahifalarni raqamlash, matnda sahifani avtomatik bo‘lishdan foydalanish, matnda avtomatik havolalardan foydalanish, kamdan-kam hollarda ishlatiladigan yoki qisqartma harflarni qo‘llash.

Jadvallar MS Word dasturida yoziladi. Jadvalning tartib raqami va nomi jadvalning yuqorisida yoziladi.

Grafikli materiallar (rangli rasmlar, chizmalar, diagrammalar, fotosuratlar) o‘zida tadqiqotning umumlashtirilgan materiallarini ifodalashi kerak. Grafikli materiallar yuqori sifatli bo‘lishi kerak, agar zarurat tug‘ilsa, tahririyat ushbu materiallarni alohida faylda 300 dpi dan kam bo‘lmagan o‘lchamda jpg formatda taqdim etishni talab qilishi mumkin. Grafikli materialning nomi va tartib raqami pastki qismida keltirilishi zarur.

Formulalar va matematik belgilar MS Wordda o‘rnatilgan formatli muharrirda yoki MathType muharriri yordamida bajarilishi kerak. Jadvallar, grafikli materiallar ko‘rsatilgan maydondan chiqib ketmasligi lozim.

Annotsatsiya (o‘zbek, rus, ingliz tillarida) – annotatsiya hajmi 50-100 ta so‘zdan iborat bo‘lishi va maqolaning tuzilishini qisqacha ifodalovchi, axborot shaklida berilishi kerak.

Kalit so‘zlar (o‘zbek, rus, ingliz tillarida) – 8-10 ta so‘z va iboralardan iborat bo‘lishi kerak. Kalit so‘zlar va iboralar bir-biridan vergul bilan ajratiladi. Keltirilgan kalit so‘zlar tadqiqot mavzusini juda aniq aks ettirishi shart.

Kirish. Kirish qismida tadqiqotlarning dolzarbligi va ob‘yekti tavsiflanadi. Dunyo olimlari tomonidan chop etilgan ilmiy maqolalarning tahlili keltiriladi. Chop etilgan adabiyot manbalarida qo‘yilgan ilmiy izlanishlarning yechimi yo‘qligi tasdiqlangan holda muallifning ilmiy ishlari qaysi olimlarning ishiga asoslanganligi ko‘rsatiladi.

Tadqiqot materiallari va usuli (yoki uslublari). Bunda tanlangan usul batafsil tavsiflanadi. Keltirilgan yoki qo‘llanilgan uslub boshqa tadqiqotchilar uchun ham tushunishiga qulay bo‘lishi kerak.

Natijalar va ularning tahlili. Natijalarni asosan jadvallar, grafiklar va boshqa suratlar ko‘rinishida keltirish tavsiya etiladi. Ushbu bo‘lim olingan natijalarni tahlil qilish, ularni sharhlash, boshqa mualliflarning natijalari bilan solishtirishni o‘z ichiga oladi. Natijalarda ilmiy-tadqiqotlar natijalari qisqacha umumlashtiriladi. Natijalar tadqiqotning ob‘yekti parametrlari o‘rtasidagi munosabatlar mualliflar tomonidan belgilangan maqolaning asosiy ilmiy natijalarini umumlashtiruvchi, sonli xulosalarni o‘z ichiga oladi. Natijalar maqola boshida qo‘yilgan vazifalar bilan mantiqan bog‘langan bo‘lishi kerak.

Xulosa. Ilmiy ishlarining qisqa natijalari keltiriladi, ularning ichida izlanishning usuli, yangi yechimi, amaliyotda qo‘llanishning natijalari iqtisodiy va boshqa ko‘rsatkichlar bo‘lishi kerak.

Adabiyotlar. Adabiyotlar ro‘yxati 10 tadan kam bo‘lmagan manbalardan iborat bo‘lishi kerak, topilishi qiyin bo‘lgan va normativ hujjatlar, bundan tashqari internet manbalarida keltirilgan havolalar (davriy hujjatlar hisobga olinmaydi) bundan mustasno. Adabiyotlar ro‘yxatiga darsliklar, o‘quv qo‘llanmalari kiritish mumkin emas. Ko‘pchilik adabiyotlar ingliz tilida so‘zlovchi xalqaro kitobxonlar uchun ochiq va tushunarli bo‘lishi kerak. Manbalarning ahamiyatligiga qattiq talablar qo‘yiladi. Barcha manbalar maqolaning ichki qismida raqamlangan havola tarzida berilishi kerak. Matndagi havolalar kvadrat qavs ichida (masalan, U.Usmonov [7], [9, 10]) keltiriladi. Barcha manbalarga matnda havolalar berilishi kerak, aks holda maqola qaytariladi.

Muallif (lar) haqida ma‘lumot: familiyasi, ismi, otasining ismi, lavozimi, ilmiy darajasi va ish joyi. Ushbu ma‘lumotlar maqola taqdim etilgan tilda keltirilishi hamda maqolaning oxirida – adabiyotlar ro‘yxatidan oldin joylashtirilishi kerak.

Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar ko‘rib chiqishga qabul qilinmaydi va chop etishga tavsiya qilinmagan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Maqolalarda keltirilgan ma‘lumotlarning haqqoniyligiga muallif(lar) javobgardir.

TAHRIRIYAT.

SIPMA

профессиональная кормозаготовительная техника

Тюковый пресс-подборщик

Рулонный пресс-подборщик

Обмотчик рулонов

Косилка дисковая

Грабли

Саморазгрузочная тележка

Разбрасыватель органических удобрений

Измельчитель рулонов